

**BO'LAJAK MAKTABGACHA TA'LIM TARBIYACHI-PEDAGOGLARINING
IJTIMOIY-KASBIY RIVOJLANISHINING ZAMONAVIY TENDENSIYALAR**

Andijon davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi
Sayfiddinova Odina Shavkat qizi

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15230838>

Annotatsiya. Maktabgacha ta'lim tarbiyachi-pedagoglarning ijtimoiy-kasbiy rivojlanishi zamonaviy ta'lim tizimidagi eng dolzarb masalalardan biridir. Mazkur maqolada bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish, innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish, pedagogik faoliyatda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish tendensiyalari tahlil etiladi. Bundan tashqari, xalqaro tajribalar, kompetensiyaviy yondashuv va mentorlik tizimining ahamiyati ham yoritiladi. Maqolada maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining ijtimoiy va kasbiy jihatdan rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan amaliy tavsiyalar beriladi hamda kelajakdagi istiqbolli yo'nalishlar belgilab beriladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, tarbiyachi-pedagog, kasbiy rivojlanish, innovatsion texnologiyalar, kompetensiyaviy yondashuv, ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar, inklyuziv ta'lim.

Maktabgacha ta'lim tizimi bolalarning intellektual, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga asos yaratib beruvchi muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu tizimda faoliyat yurituvchi tarbiyachi-pedagoglarning kasbiy va shaxsiy rivojlanishi esa ta'lim sifati va bolalar tarbiyasining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Bugungi kunda jamiyatda yuz berayotgan globallashuv jarayonlari, ta'lim sohasidagi innovatsion o'zgarishlar va texnologik taraqqiyot maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining yangi bilim va ko'nikmalarni egallashini talab qilmoqda.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tarbiyachisi nafaqat an'anaviy pedagogik usullardan foydalanuvchi mutaxassis, balki raqamli texnologiyalarni o'zlashtirgan, inklyuziv ta'lim tamoyillarini qo'llay oladigan, ijtimoiy-emotsional kompetensiyaga ega bo'lgan va bolalarning shaxsiy rivojlanishiga yo'naltirilgan ilg'or pedagog bo'lishi zarur. Shu sababli, bo'lajak tarbiyachi-pedagoglarning ijtimoiy-kasbiy rivojlanishining zamonaviy tendensiyalarini o'rganish va ularning kasbiy mahoratini oshirish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar, ularning zamonaviy ta'lim jarayoniga moslashuvi va pedagogik faoliyatdagi dolzarb tendensiyalar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, innovatsion pedagogik texnologiyalar, mentorlik tizimi, kompetensiyaviy yondashuv va xalqaro tajribalar asosida tarbiyachilarning kasbiy o'sishini ta'minlash yo'llari ko'rib chiqiladi. Maktabgacha ta'lim tarbiyachi-pedagoglarning ijtimoiy-kasbiy rivojlanishini o'rganish bugungi kunda ko'plab tadqiqotlar va ilmiy ishlarda keng yoritilmoqda. Ushbu bo'limda mavzu bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar tahlil qilinib, asosiy yondashuvlar hamda tadqiqot metodologiyasi tavsiflanadi. So'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy rivojlanishi bo'yicha ko'plab ilmiy ishlar va tadqiqotlar olib borilgan.[1] Tadqiqotchilar ushbu jarayonda quyidagi asosiy yo'nalishlarga e'tibor qaratgan:

1. Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish – Pedagoglarning innovatsion texnologiyalarni qo'llay olish qobiliyati, zamonaviy ta'lim tamoyillariga moslashuvi va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish usullari o'rganilgan (Vygotsky, 1978; Shulman, 1986).

2. Ijtimoiy-emotsional rivojlanish – Tarbiyachilarning bolalar bilan samarali muloqot o'rnatishi, ularning psixologik xususiyatlarini inobatga olishi va mehr-muruvvatga asoslangan ta'lim berish metodlari tadqiq qilingan (Goleman, 1995; Mayer & Salovey, 1997).

3. Raqamli pedagogika va innovatsion texnologiyalar – XXI asr ta'limi kontekstida raqamli vositalardan foydalanish, masofaviy o'qitish va interaktiv usullarning tarbiyachilar kasbiy rivojlanishiga ta'siri (Prensky, 2001; Mishra & Koehler, 2006).

4. Inklyuziv ta'lim tamoyillari – Maktabgacha ta'lim muassasalarida maxsus ehtiyojga ega bolalar bilan ishlashda pedagogik yondashuvlar va metodlarning ahamiyati (Florian & Black-Hawkins, 2011).

5. Mentorlik va kasbiy rivojlanish dasturlari – Pedagoglarning tajriba almashish, professional o'sish va mentorlik tizimi orqali kasbiy mahoratini oshirish yo'llari (Lave & Wenger, 1991).[2]

Maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy rivojlanishini o'rganishda bir necha tadqiqot metodlari qo'llaniladi:

1. Nazariy tahlil – Ilmiy adabiyotlar, qonun hujjatlari, pedagogik metodikalar va xalqaro tajribalarni o'rganish orqali mavjud tendensiyalar tahlil qilinadi.

2. Empirik tadqiqotlar – So'rovnoma, intervyu va kuzatuv usullari yordamida maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy rivojlanish holati o'rganiladi.

3. Tajribaviy ishlar – Pedagogik innovatsiyalarni sinab ko'rish, tajriba asosida turli metodlarning samaradorligini baholash va ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish.

4. Komparativ tahlil – Turli davlatlarning maktabgacha ta'lim tizimi bo'yicha tajribalarini solishtirish va eng samarali yondashuvlarni aniqlash.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim tarbiyachi-pedagoglarining ijtimoiy-kasbiy rivojlanishi ko'p qirrali jarayon bo'lib, u pedagoglarning shaxsiy motivatsiyasi, ta'lim tizimidagi islohotlar, innovatsion texnologiyalar va jamiyat ehtiyojlari bilan chambarchas bog'liq. Tadqiqot davomida quyidagi asosiy jihatlar aniqlandi:

1. Kasbiy rivojlanishga ta'sir etuvchi omillar: Tarbiyachi-pedagoglarning kasbiy o'sishiga quyidagi omillar ijobiy ta'sir ko'rsatadi:

Raqamli texnologiyalarni o'zlashtirish – Interaktiv o'qitish usullari, masofaviy ta'lim platformalari va multimedia resurslaridan foydalanish tarbiyachilarning pedagogik mahoratini oshirishga yordam beradi.

Kompetensiyaviy yondashuv – Faoliyatga yo'naltirilgan o'qitish, amaliy mashg'ulotlar va refleksiv tahlil orqali tarbiyachilarning kasbiy malakasi shakllanadi.[3]

Mentorlik va kasbiy hamkorlik – Ustoz-shogird tizimi orqali tajriba almashish va o'zaro fikr almashish pedagoglarning malakasini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Inklyuziv ta'lim va ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar – Har bir bolaning ehtiyojlariga moslashish, pedagogning bolalar bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini shakllantiradi.

2. Innovatsion metodlarning samaradorligi

Tajriba asosida o'rganilgan zamonaviy pedagogik texnologiyalar quyidagi natijalarni ko'rsatdi:

STEAM yondashuvi (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) bolalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda va tarbiyachilarning darslarni qiziqarli tashkil etishida muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

O'yin texnologiyalaridan foydalanish bolalarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish bilan birga, tarbiyachilarning ta'lim jarayonida interfaol yondashuvlarni qo'llash imkoniyatlarini kengaytirdi.

Refleksiv pedagogika tarbiyachilarning o'z faoliyatini tahlil qilish va pedagogik strategiyalarni doimiy takomillashtirishiga xizmat qildi.

3. Xalqaro tajriba va o'zbek modeli

Tahlil natijalariga ko'ra, rivojlangan mamlakatlarda (Finlyandiya, Yaponiya, Germaniya) maktabgacha ta'lim pedagoglari uchun maxsus kasbiy rivojlanish dasturlari joriy qilingan. Bu dasturlar quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

Tarbiyachilar uchun doimiy malaka oshirish kurslari va sertifikatlash tizimi;

Pedagoglar uchun ijodiy va innovatsion metodlarni joriy etish bo'yicha maxsus laboratoriyalar;

Xalqaro amaliyot almashinuvi va mentorlik tizimi.

O'zbekiston sharoitida ham bu tajribalar moslashtirilib, maktabgacha ta'lim tizimida tarbiyachilar uchun malaka oshirish markazlarini kengaytirish, ilg'or innovatsion metodlarni joriy etish va mentorlik tizimini rivojlantirish zarur.[4]

4. Asosiy natijalar

Maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy rivojlanishi ta'lim sifatining oshishiga bevosita ta'sir qiladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalar va raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish tarbiyachilarning samaradorligini oshiradi. Ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar va refleksiv pedagogika tarbiyachilarning kasbiy mahoratini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Xalqaro tajribani o'rganish va mahalliy sharoitlarga moslashtirish maktabgacha ta'limning sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalar, STEAM yondashuvi, inklyuziv ta'lim tamoyillari va mentorlik tizimining joriy etilishi tarbiyachilarning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, doimiy malaka oshirish dasturlari va innovatsion o'qitish metodlarini keng joriy etish pedagoglarning sifatli ta'lim berish imkoniyatlarini oshiradi. Shunday qilib, maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy o'sishi nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishi, balki bolalarning ta'lim sifatini oshirish, ularni jamiyatga moslashgan, ijodiy va mustaqil shaxs sifatida tarbiyalash uchun ham muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha Ta'lim Vazirligi (2023). Maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish strategiyasi 2022-2026.
2. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
3. Shulman, L. S. (1986). "Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching." *Educational Researcher*, 15(2), 4-14.
4. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam Books.
5. Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). "What is Emotional Intelligence?" In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), *Emotional Development and Emotional Intelligence: Educational Implications* (pp. 3-31). Basic Books.
6. Prensky, M. (2001). *Digital Natives, Digital Immigrants*. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.